

РЕЦЕНЗІЯ

офіційного рецензента, доктора медичних наук, доцента ЗВО кафедри психіатрії, наркології, загальної та медичної психології ФПО ВНМУ ім. М.І. Пирогова, доцента Кривоніс Тамари Григорівни на дисертаційну роботу аспіранта кафедри психіатрії, наркології, загальної та медичної психології ФПО ВНМУ ім. М.І. Пирогова Івана Івановича Андрієвського на тему: «Особливості взаємозв'язків показників властивостей особистості практично здорових жінок та антропо-соматотипологічних характеристик їх організму», подану до захисту у створену для разового захисту спеціалізовану вчену раду ДФ 05.600.142 при Вінницькому національному медичному університеті ім. М.І. Пирогова згідно наказу ректора № 88 від 30 травня 2025 р. на підставі рішення Вченої ради ВНМУ ім. М.І. Пирогова № 10 від 29 травня 2025 року з правом прийняття до розгляду та проведення разового захисту дисертації на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 22 «Охорона здоров'я» за спеціальністю 222 «Медицина»

Актуальність обраної теми дисертації.

Дослідження особистості, основ її формування, змінювання, реакції на зовнішні та внутрішні впливи, на захворювання, адаптацію до середовищних викликів залишається одним із беззаперечно найважливіших у медицині і проводиться науковцями найрізноманітніших спеціальностей. А для психіатрії та медичної психології особистість людини у всьому її різномаїтті є ключовою. Насьогодні існує досить багато теорій і класифікацій особистості. Деякі з них базуються на суто психологічних характеристиках, деякі – пропонують типологію за провідними ознаками, що визначають певні вектори направленості особистості, а інші – звертають увагу на соціальні аспекти людського життя. Відома шестивимірна модель структури особистості виділяє такі групи рис особистості, як: чесність-смирнення, емоційність, екстраверсія, приємність, сумлінність і відкритість досвіду. В цій моделі поєднуються як

темпераментні ознаки, так і характерологічні, і соціальні. Для вироблення ефективних терапевтичних тактик як в психіатрії, так і в медичній психології і психотерапії необхідне розуміння цілісної особистості та взаємо впливів психічних та фізичних її складових. Недарма навіть виділився окремий напрямок в психології – конституціональна психологія, яка здатна продемонструвати поєднання безлічі індивідуально виражених ознак в єдиному організмі конкретної людини, що визначає її індивідуальну анатомічну й психологічну неповторність, коли одне не пізнається без іншого, взаємообумовлюючи варіанти норми-реакції та континуальну трансформацію при патогенних зовнішніх впливах.

Незважаючи на існування емпірично визначених конституційних типологій особистості (наприклад - Шелдона, Кречмера), ці питання залишаються недостатньо науково дослідженими, а досвід психотерапевтичної практики свідчить про таку необхідність. Адже знання особливостей особистісного реагування людини на стресові чинники, соматичну хворобу, життєві ситуації, яке дуже часто визначається ключовими темпераментними і характерологічними ознаками, а в подальшому може лягти в основу формування психосоматичних розладів або одужання, допомагає клініцисту виробити ефективну терапевтичну співпрацю з пацієнтом. Таке розуміння призводить до наукових досліджень впливів особистісних характеристик на розвиток захворювання та ефективність лікування у самих різноманітних галузях медицини. Проте, вивчення впливу особистісних особливостей на розвиток патологічного процесу має базуватись передусім на визначенні нормативних показників, а таких досліджень, особливо для певних вікових та гендерних категорій, в даний час недостатньо.

Тому вивчення особистісних особливостей практично здорових жінок у взаємозв'язку з їх конституціональними характеристиками представлено у дисертаційній роботі Івана Івановича Андрієвського «Особливості взаємозв'язків показників властивостей особистості практично здорових жінок та антропо-соматотипологічних характеристик їх організму» є актуальною і

важливою як для теоретичної, так і для практичної медицини.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача.

Дисертаційна робота Івана Івановича Андрієвського виконана на належному науково-методичному рівні, що підтверджується аналізом всіх розділів наукової роботи, та іншими документами.

За результатами патентно-інформаційного пошуку за напрямком дисертаційного дослідження, здобувачем була чітко визначена мета дисертаційного дослідження, виокремлені конкретні завдання, визначені методи, необхідні для їх вирішення. Завдяки статистичній обробці матеріалів психодіагностичного та антропометричного обстеження практично здорових жінок обраної вікової категорії дисертант встановив провідні типологічні характеристики темпераменту, характеру, рівня стресу в здорових жінок без та з урахуванням соматотипу та виявив характерні кореляції соматометричних та психологічних параметрів. Отримані результати були ретельно проаналізовані, узагальнені, співставлені з наявними даними сучасної наукової літератури та відображені в основних положеннях та висновках дисертації.

За матеріалами дисертаційної роботи опубліковано 11 наукових праць: 6 статей опубліковано в наукових фахових журналах України, серед яких дві відносяться до міжнародної наукометричної бази Scopus і одна до бази Web of Science). Дві статті опубліковані у зарубіжних виданнях і 3 тез в матеріалах науково-практичних конференцій, що дозволило повністю оприлюднити отримані результати.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях.

Дисертант уперше визначив взаємовідношення соматометричних та психологічних параметрів здорових жінок без та з урахуванням соматотипу, що дозволило виявити якісні відмінності груп обстежених різного типу

тілобудови. Відмічено відсутність яскраво вираженої екстравертованості або інтравертованості: переважання осіб з потенційною екстравертованістю та амбіверсією у загальній групі, переважання потенційної екстравертованості та потенційної інтровертованості серед мезоморфів; переважання амбіверсії та потенційної екстравертованості серед екоморфів і переважання потенційної інтровертованості, амбіверсії та потенційної екстравертованості серед ендомезоморфів.

Уперше при вивченні рівня ситуативної та особистісної тривожності в жінок різних соматотипів було виявлено збіг за рівнем їх прояву. Ситуативна тривожність синхронізувалась із тривожними рисами характеру, а високий рівень ситуативної та особистісної тривожності спостерігався частіше в представниць мезоморфного й екоморфного соматотипів.

Уперше встановлено, що частота гіпертимного типу та всієї афективної групи акцентуацій загалом у жінок та при розподілі на соматотипи не відрізняється від загально-популяційних та гендерних показників. Було встановлено переважання акцентуації характеру гіпертимного типу серед досліджуваних усіх груп порівняння, значний відсоток циклотимного й екзальтованого типу в групі жінок без урахування соматотипу, у представниць мезоморфного та середнього проміжного соматотипу, а емотивного типу – у мезоморфів.

Дисертантом уперше показано, що соматотипологічна різниця між психотипами різної типологічної окресленості емоційно-динамічного патерну згладжена. У представниць різних соматотипів одночасно спостерігаються тією чи іншою мірою інтернальність та екстернальність з варіабельною межею, тобто за одними шкалами домінує інтернальний, за іншими – екстернальний локус контролю.

Уперше в жінок різних соматотипів за допомогою кореляційного аналізу встановлені переважно поодинокі достовірні слабкої сили зворотні та прямі кореляції між антропо-соматотипологічними показниками та показниками властивостей особистості (за Айзенком, Спілбергером і Шмішеком – переважно

зворотні, а за Роттером – переважно прямі). У результаті кількісного аналізу достовірних кореляцій встановлено, що відсоток подібних зв'язків коливається від 4,19% із показниками рівня суб'єктивного контролю за Роттером до 6,03% із психодинамічними особливостями особистості за Спілбергером.

Уперше на основі факторного аналізу виділено основні чинники, що зумовлюють головну частку мінливості з морфометричних параметрів та показників властивостей особистості у представниць різних типів конституції, що дозволяє в конституціональній антропології уникнути поширеної помилки – вимірювати одне й те ж кілька разів - та створює можливість виділяти загальний фактор розміру тіла, а за ним кілька групових факторів, які можуть бути підрозділені на більш дрібні чинники. У представниць мезоморфного соматотипу – «величина обхватних і жирових розмірів тіла» та «величина поздовжніх розмірів тіла»; у представниць екоморфного соматотипу – «величина обхватних розмірів тіла» та «величина жирових розмірів тіла»; у представниць ендо-мезоморфного соматотипу – «величина обхватних розмірів тіла» та «величина ширини нижньої щелепи»; у представниць середнього проміжного соматотипу – «величина поздовжніх і обхватних розмірів тіла» та «величина товщини шкірно-жирової складки на задній поверхні плеча».

Отримані дані можуть допомогти психіатрам під час комплексної оцінки стану пацієнток та формування комплексних терапевтичних програм, а також можуть бути використаними в подальших наукових дослідженнях.

Результати досліджень, отримані дисертантом, повністю викладені в опублікованих працях.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Дисертант проаналізував результати комплексного психодіагностичного та соматотипологічного обстеження 101 практично здорової жінки віком 21-35 років, що достатньо для отримання достовірних результатів. Методи дослідження, використані дисертантом є загальновизнаними в науковій

спільноті та відповідають усім вимогам щодо дослідницької практики.

Для вивчення індивідуально-психологічних рис особистості з метою діагностики ступеня виразності властивостей, що являють собою провідні типологічні компоненти темпераменту використано опитувальник Айзенка, для діагностики типу акцентуації особистості був застосований особистісний опитувальник Шмішека, особистісна та реактивна тривожність визначались за опитувальником Спілбергера - Ханіна, а особливості локалізації контролю людини над значимими для неї подіями в цілому, а також у галузі досягнень, невдач, внутрішньосімейних, навчальних і міжособистісних стосунків, у сфері відношення до здоров'я й хвороби проводилось за опитувальником Дж. Роттера.

Оцінку соматотипу проведено згідно схеми Хіт-Картер, визначення компонентного складу маси тіла проведено за формулами Матейка.

Основні наукові положення, висновки і рекомендації дисертації повністю відповідають темі дисертації і глибоко розкривають її, оскільки обґрунтовані правильним методичним підходом до створення дизайну дослідження, повною відповідністю отриманому фактичному матеріалу результатів дослідження, що були отримані на достатній кількості матеріалу спостережень з застосуванням необхідних для досягнення поставленої мети методів дослідження та оброблені методами математичного аналізу у сучасному ліцензованому статистичного пакеті й проведеним на високому науковому рівні узагальненням й аналітичним розглядом отриманих результатів.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності.

Поставлені 8 наукових завдань повністю розв'язані в дисертаційній роботі на належному науковому рівні.

Дисертант самостійно виконав патентно-інформаційний пошук; провів аналіз результатів психодіагностичних, антропометричних та соматотипологічних досліджень, статистичну обробку отриманих результатів;

написані всі розділи власних досліджень, оформив додатки, а у співпраці з науковим керівником виконав аналіз та узагальнення отриманих результатів та сформував логічні і чіткі висновки з наукової роботи.

Дисертантом продемонстрований високий рівень володіння методологією наукової діяльності на усіх етапах виконання дисертації, починаючи від планування до написання наукових публікацій та рукопису дисертації на основі систематизації отриманих результатів.

Дисертаційна робота демонструє отримання кваліфікації, необхідної для сучасного дослідника.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження.

Основне теоретичне значення результатів дисертаційного дослідження полягає у внеску автора у розвиток конституціональної психології, так як статистично виявлено психолого-антропологічні взаємозв'язки у практично здорових жінок дорослого віку.

Отримані результати досліджень мають також і важливе практичне значення для психіатрії, зокрема - виявлені переважання середнього рівня особистісної та ситуативної тривожності у здорових жінок середнього проміжного та екто-мезоморфного соматотипів поряд з високим рівнем ситуативної та особистісної тривожності в представниць мезоморфного й ектоморфного соматотипів дозволяє коригувати психіатричну оцінку в роботі з жінками, які мають ті чи інші психологічні проблеми та розлади.

Результати дисертаційного дослідження на теперішній час впроваджені для використання в навчальному процесі ряду кафедр психіатричного спрямування медичних університетів. Лікарі-психіатри та медичні психологи Комунального некомерційного підприємства «Вінницька обласна клінічна психоневрологічна лікарня ім. акад. О.І. Ющенка ВОР» використовують результати даної наукової роботи у своїй практичній діяльності.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації

в практиці.

Рекомендовано подальше впровадження результатів дисертаційного дослідження в навчальному процесі широкого кола кафедр, що займаються підготовкою лікарів та психологів, зокрема з психіатрії, медичної психології, проводять наукові дослідження з питань психіатрії, антропології, клінічної психології задля ширшого розуміння складних психосоматичних взаємовідношень. Рекомендовано застосування отриманих даних лікарями-психіатрами, медичними та клінічними психологами у процесі практичної діяльності.

Відсутність (наявність) порушень академічної доброчесності.

За результатами перевірки дисертаційної роботи та наукових публікацій Івана Андрієвського програмою «StrikePlagiarism» встановлено, що текст є оригінальним, ознак плагіату, самоплагіату, фабрикивання або фальсифікування даних чи будь яких інших порушень принципів академічної доброчесності не виявлено. Рівень оригінальності тексту дисертації склав 95,79%.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам.

Дисертаційна робота **Івана Івановича Андрієвського** на тему: **«Особливості взаємозв'язків показників властивостей особистості практично здорових жінок та антропо-соматотипологічних характеристик їх організму»**, що представлена на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 22 «Охорона здоров'я» за спеціальністю 222 «Медицина», є самостійною та завершеною науковою працею, виконана на сучасному науково-методичному рівні, містить раніше не захищені наукові положення та теоретичні узагальнення, що в сукупності вирішують актуальну науково-практичну задачу, що дозволило провести прогностичну оцінку впливу конституціональних параметрів тіла на показники властивостей особистості на основі встановлення особливостей показників властивостей особистості

практично здорових жінок без і з урахуванням соматотипу та їх зв'язків із антропо-соматотипологічними показниками.

За своєю актуальністю, методологічним рівнем виконання, обсягом виконаних досліджень та отриманих результатів, їх достовірністю й науковою обґрунтованістю, новизною, теоретичним і практичним значенням для медицини та оформленням дисертація повною мірою відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами і доповненнями, внесеними постановами Кабінету Міністрів України від 21 березня 2022 року № 341, від 19 травня 2023 року № 502 та від 3 травня 2024 року № 507) та наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації», а дисертант **Іван Іванович Андрієвський** заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 22 «Охорона здоров'я» за спеціальністю 222 «Медицина».

Рецензент

д. мед. н., доцент,

доцент ЗВО кафедри психіатрії, наркології,

загальної та медичної психології ФПО

ВНМУ ім. М.І. Пирогова

Тамара КРИВОНІС